

რუსუდან კაშია

კათოლიკე მისიონერთა საქმიანობის ერთი ასპექტი XVIII ს. საქართველოში

XVII საუკუნეში კათოლიკური ეკლესიის განმტკიცებისა და კათოლიციზმის გავრცელების მიზნით, ვატიკანმა გადაწყვიტა გაეშალა ფართო მისიონერული საქმიანობა. იდეის სულისჩამდგმელი გახდა პაპი გრიგოლ XV, რომელმაც 1629 წ. დააარსა წმინდა კონგრეგაცია “დე პროპაგანდა ფიდელე” — “რწმენის გავრცელების, პროპაგანდის კონგრეგაცია”. მომდევნო პაპის — ურბან VIII-ის მიერ დაარსდა პროპაგანდის კოლეჯი. რომლის მთავარი მიზანი იყო მისიონერთა მომზადება. კათოლიკე მისიონერები გამოჩნდნენ ირანში. შაჰ აბას I-მა, რომელიც ოსმალეთს უპირისპირდებოდა, ევროპის ქვეყნებთან პოლიტიკური კავშირის მიზნით, მისიონერებს მოღვაწეობის საშუალება მისცა. საქართველოში თავდაპირველად (კახეთის მეფე ალექსანდრე II-ის დროს) ავგუსტინელი ბერები გამოჩნდნენ. მალევე მათთან ერთად დაფუძნდა თეატინელთა მისიონი.

XVIII ს. II ნახევარში თეატინელები საქართველოში კაპუჩინელებმა შეცვალეს. გორში ვახტანგ V-მ მათ გადასცა თეატინელთა ყოფილი ეკლესია და 1669წ. გორში კაპუჩინელთა მისიონი დაარსდა. იმავე პერიოდში დაარსდა მისიონი ქუთაისში.

1670 წლისათვის პატრებმა თბილისში უკვე ააშენეს საკუთარი ეკლესია (მ. პაპაშვილი, 1995, გვ. 208).

მისიონერთა მოღვაწეობის დადებითი ასპარეზი (საგანმანათლებლო, სამკურნალო, დავროლოგიული თავშესაფარი) სათანადოდაა გაშუქებული და შესწავლილი ისტორიულ სამეცნიერო ლიტერატურაში. ჩვენ საქართველოში მათი მრავალწლიანი საქმიანობის მხოლოდ ერთ მხარეს შევხვებით.

მკვლევარი მურმან პაპაშვილი, რომელმაც კათოლიკე მისიონერთა მოღვაწეობას მიუძღვნა ნაშრომი “საქართველო-რომის ურთიერთობა”, აღნიშნავს, რომ “XVIII ს. ბოლოს ირანის იმპერიაში და მათ შორის საქართველოშიც სომეხთა მხრიდან დაიწყო კათოლიკე მისიონერების ღვენა. მართალია, შაჰის ბრძანებით, ირანის იმპერიაში კათოლიკე პატრებს ხელშეუხებლობის გარანტია მისცეს, მაგრამ ამან ეფექტურად ვერ იმოქმედა. შემდეგში ირან-საფრანგეთის 1708 წლის ხელშეკრულებამ კათოლიკე მისიონერებს ისევ მიანიჭა თავისუფალი მოქმედების უფლებები, მაგრამ პატრები მაინც განიცდიდნენ ღვენასა და შევიწროებას, რაც (ავტორის მტკიცებით) გამოწვეული იყო სომეხთა პატრიარქისა და მისი მომხრეების საქმიანობით. სომეხთა პატრიარქმა, დიდი ქრთამის საშუალებით, ირანის მესვეურებისაგან მიიღო სიგელი, რომლის ძალითაც მისიონერთა საქმიანობას დაბრკოლებებს უქმნიდა” (მ. პაპაშვილი, 1995, გვ. 243).

სომეხი სასულიერო პირების ანტიკათოლიკური განწყობილებების მიზეზების შესახებ ვ. გაბაშვილი წერს: “კათოლიკე მისიონერებისადმი მტრულად იყვნენ განწყობილი სომხური ეროვნების თბილისელი ვაჭრები, რომლებიც აქტიურად მონაწილეობდნენ მახლობელი აღმოსავლეთის საერთაშორისო ვაჭრობაში. სომეხი ვაჭრები წინააღმდეგობას უწევდნენ კათოლიკე მისიონერების კომერციულ საქმიანობას, როგორც სპარსეთში, ისე საქართველოში” (ვ. გაბაშვილი, 1959, გვ. 63).

ამ მოსაზრებას არ იზიარებს მ.პაპაშვილი. მკვლევარი ეყრდნობა იმ ცნობილ ფაქტს, როცა 1633 წელს, “პროპაგანდა“-ის ბრძანებით, კათოლიკე მისიონერებს აეკრძალათ სავაჭრო საქმიანობა. ავტორი აღნიშნავს: “ამიერიდან მისიონერები ძალზე იშვიათად ერეოდნენ ამ საქმეში. ჩვენ არ ვაგვანჩია არც ერთი საბუთი, რომელიც დაგვიდასტურებდა, რომ რომიდან გამოგზავნილი მისიონერები საქართველოში ეწეოდნენ სავაჭრო ოპერაციებს ანდა დაკავებული იყვნენ სავაჭრო საქმიანობით”. მეცნიერი სომეხი სასულიერო პირების ანტიგანწყობას კათოლიკე პატრებისადმი იმით ხსნის, რომ “კათოლიკური სარწმუნოების მიღებით სომხური ეკლესია კარგავდა მრევლს” (მ. პაპაშვილი, 1995, გვ. 244).

XVIIIს. ისტორიული საბუთების შესწავლა იძლევა საპირისპირო დასკვნის გამოტანის საფუძველს.

აღნიშნული პერიოდის ეკონომიკური ხასიათის მასალაში არაერთი დოკუმენტია, სადაც აშკარად ჩანს, რომ თბილისსა და გორში მცხოვრები კათოლიკე პატრები ცდილობენ მისიონისათვის შემოსავლის გაზრდას. ამ მიზნით ისინი იძენენ ღუქნებს, ეწვიან მეფავშეობას, ვალის გადაუხდელობის შემთხვევაში, ისაკუთრებენ დაგირავებულ ღუქნებს, სახლებს და ა. შ.

დასტურად მოგვყავს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული დოკუმენტური მასალა.

XVIIIს. II ნახევრით თარიღდება ღუქნის ნასყიდობის წიგნი, მიცემული სიმონას მეულღე მარიამის მიერ პატრების სამძმოსათვის, სადაც ვკითხულობთ: “... ასე რომა, ჩემი ქმარი სიმონას ღუქანი ნახევარი მიეცა პატრების სამძმოსა 12 თუმნათა, თავის სამარხო იყო და 10 თუმანი მე მარიამს მამებარა და ამ ორი თუმნის სიგელი არ იყო გაცემული და ახლა ეს ორი თუმანი გამოგართო, ‘მდებარეობა’ ნიშანი, ორი გვერდი სულხან მდივნის სახლების კედელი, მესამე გვერდი პატრების სამძმოს ღუქნის კედელი და მეოთხე გვერდი, წინ ბაზარი და შარა” (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი Ad-1009). როგორც საბუთიდან ჩანს, კათოლიკური მისიონის ორი ღუქანი მდებარეობდა სავაჭროდ მომგებიან ადგილზე — ბაზართან ახლოს.

ვნახოთ სხვა საბუთიც: 1789 წ. დაწერილ ღუქნების ნასყიდობის წიგნი, რომელიც გაცემულია ოსეფას მიერ ისე მეტეხის დეკანოზისადმი, ვკითხულობთ, რომ ქალაქის ხელოსანთა გაყიდული ღუქნები “დაფასდა ორას თუმნად ერთი ღუქანი ბაზაზ ხანაში ... ამასთან გირაოდ იყო ერთი ღუქანი სამოც თუმნადა. ამ ღუქანში პატრების წილი იყო 700 თუმანი” (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი Hd — 13032).

დოკუმენტური მასალა ნათლად მიუთითებს, რომ კათოლიკე მისიონერები დაინტერესებულნი არიან, ქალაქში სავაჭრო ობიექტები

შეიძინონ. დუქნებიდან მიღებული შემოსავალი ხმარდებოდა პატრების სამშოს, კათოლიკურ ტაძარს.

ტაძრის შემოსავლის გაზრდის მიზნით, მისიონერები არ ერიდებოდნენ თანხის პროცენტით გაცემას, მევახშეობას.

მევახშეობამ XVIII ს. თბილისში განსაკუთრებით ფართო მასშტაბი მიიღო. ვახშით თანხებს გასცემდა საზოგადოების ყველა ფენის წარმომადგენელი, მათ შორის სამღვდელოება (მ. სამსონაძე, 1980, გვ. 78).

მკვლევარი გ. აკოფაშვილი, აღნიშნული პერიოდის ეკონომიკური საკითხების განხილვისას, მიუთითებს, რომ “კაპიტალის დაბანდების, მისი ბრუნვისა და ზრდის ერთ-ერთი გავრცელებული სამოქმედო ასპარეზია მევახშეობა... XVIII ს. II ნახევარში არაერთი პირია ცნობილი, რომელთა მიერ გასესხებული კაპიტალი საერთო ჯამში ათეულ ათას მანეთს უდრის” (გ. აკოფაშვილი, 1966, გვ. 121).

სავაჭრო კაპიტალის მნიშვნელობა საქალაქო ცხოვრების ცნობილმა მკვლევარმა შ. მესხიამ განსაზღვრა: “სესხი, კაპიტალი XVIII ს. საქართველოს ქალაქებში ჯერ კიდევ უმთავრესად მოხმარებაზე მიდიოდა და ნაკლებ უმნიშვნელო რაოდენობით ხმარდებოდა წარმოებას. მიუხედავად ამისა, სავაჭრო კაპიტალს გვიანფეოდალური ქალაქების განვითარებისათვის. უსათუოდ მნიშვნელობა ჰქონდა” (შ. მესხია, 1983, გვ. 265).

ვახტანგის სამართლის მიხედვით, სესხი დაშვებულია, სამართალი არ კრძალავს სესხზე პროცენტის აღებას: “თეთრი რომ გასცეს კაცმან... სარგებელი... თუმანზე თვეში ორიდან ზუთ შაურამდე” — ადგენს სამართლის წიგნი (ნ. ქოიავა, 1963, გვ. 102).

“სესხი ამ პერიოდში ხმარდებოდა არა წარმოებას, არამედ მოხმარებას და ამიტომ სესხის დაფარვის წყარო ხშირ შემთხვევაში იყო გამსესხებლის ქონება” (ნ. ქოიავა, 1963, გვ. 103).

ისტორიულ საბუთებზე დაკვირვებამ დაგვირწმუნა, რომ XVIII ს. II ნახევარში საქართველოში მომდინარე პროცენტებში ჩაბმული იყო კათოლიკური მისიონერები. გავეცნოთ დოკუმენტურ მასალას: “ავილე მე... ფრანგის საყდრის უფროსის ფრანჩისკოსაგან 19 თუმანი ახალი თეთრი. ამის ბეუშართათ (გირაო) მოგეცი ჩემი ყმის გოლ-ხითარანთ სახლები და ორი დუქანი თავისი სიგლებითა ექვსი თვის ვადითა” (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი Hd — 10359).

სხვა საბუთით, პატარაკაც თუმანიშვილმა ვერ შეძლო ვალის გადახდა და სესხში დაწინდებული სახლები გადასცა კათოლიკურ ტაძარს (დოკუმენტები თბილისის ისტორიისათვის, 1962, № 184).

წარმოგიდგინოთ კიდევ ერთ დოკუმენტს: XVIII ს. შუა ხანითაა დათარიღებული გორჯასპის ანგარიშის წიგნი: “ეს ქულბაქები (დუქნები) დაგირავებული ყოფილა ფრანგ სვიმონასთან რვა თუმნად. ამისი დახსნა ვეღარ შევიძელ და ახლაც პატრების ხელთ არის” — კვითხულობთ საბუთში (ნ. ბერძენიშვილი, 1955, გვ. 165).

საკითხისათვის საინტერესო ცნობებს გვაწვდის გორელი ვაჭრების “ჭულაბაშვილების დავთარი”. დოკუმენტიდან ირკვევა, რომ XVIII ს. 20-იან წლებში ჭულაბაშვილების ოჯახი გორში მყოფ კათოლიკე მისიონერებს უკავშირდება. დავთარში ჩამოთვლილია პაპუნა ჭულაბაშვილის მიერ

“პატრების უფროსისგან” სხვადასხვა დროს სესხად აღებული თანხები (დ. მეგრულაძე, 1965, გვ. 209, 215).

დოკუმენტის გამომცემი დ. მეგრულაძე აღნიშნავს, რომ “მისიონერებთან” ჭულაბაშვილების დაკავშირება შემთხვევითი არ უნდა ყოფილიყო. როგორც ცნობილია, მისიონერებს გარდა პოლიტიკურისა, ეკონომიკური პერსპექტივებიც ესახებოდათ საქართველოში. საქართველო საუკეთესო გზა იქნებოდა საფრანგეთის ვაჭრებისათვის ირანისაკენ. ასეთ შემთხვევაში მისიონერები დაინტერესებული იქნებოდნენ კავშირი უშუალოდ ქართველ ვაჭრებთან დაემყარებინათ, მეორეს მხრივ კი, საფიქრებელია, რომ ჭულაბაშვილები მისიონერებთან ურთიერთობით თავიანთი სამოქმედო არის გაფართოებას ფიქრობდნენ” (დ. მეგრულაძე, 1965, გვ. 210).

ასეთივე მოსაზრება უფრო ადრე გამოთქვა ს. კაკაბაძემ ნაშრომში: “საფრანგეთის სავაჭრო კაპიტალი საქართველოს მიმართ მე-18 საუკუნეში”, რომელშიც განხილულია ფრანგი დიპლომატის პეისონელის კავკასიის აღწერა.

მკვლევარი აღნიშნავს, რომ ყირიმში საფრანგეთის კონსულს პეისონელს და მის აგენტებს თბილისში გაუჩნდათ ერთგული თანამოაზრეები კათოლიკე პატრების სახით, “რომელნიც შეეცადნენ კიდევ კათოლიკური ეკლესიის რელიგიური პროპაგანდის ინტერესები დაეკავშირებინათ საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობის პრობლემებთან” (ს. კაკაბაძე, 1940, გვ. 122).

ამდენად, ისტორიული საბუთების გაცნობამ დაგვარწმუნა ვ. გაბაშვილის მოსაზრების სისწორეში. საქართველოში მცხოვრები კათოლიკური მისიონი აქტიურად მონაწილეობდა ქვეყნის ეკონომიკურ საქმიანობაში.

დამოწმებული ლიტერატურა

გ. აკოფაშვილი, 1966 - გ. აკოფაშვილი, მანუჩარ თუმანიშვილის მეურნეობა (XVIIIს. II ნახ.), კავკასიის ხალხთა ისტორიის საკითხები, თბ., 1966.

ნ. ბერძენიშვილი, 1955 - ნ. ბერძენიშვილი, მასალები საქართველოს ეკონომიკური ისტორიისათვის, წ. III, თბ., 1955.

ვ. გაბაშვილი, 1959 - ვ. გაბაშვილი, სულხან-საბა ორბელიანი, როგორც დიპლომატი, კრ.: “სულხან-საბა ორბელიანი” თბ., 1959.

დოკუმენტები თბილისის ისტორიისათვის, თბ., 1962.

ს. კაკაბაძე, 1940 - ს. კაკაბაძე, საფრანგეთის სავაჭრო კაპიტალი საქართველოს მიმართ მე-18ს., ქუთაისის პედ. ინსტიტუტის შრომები, I, თბ., 1940.

რ. კაშია, 2004 - რ. კაშია, მეფაშეობა XVIIIს. დასავლეთ საქართველოში, ხანძთა, ქუთაისის ხელოვნების ინსტიტუტის შრომები, II, 2004.

დ. მეგრულაძე, 1965 - დ. მეგრულაძე, მასალები საქართველოს ეკონომიკური ისტორიისათვის (ჭულაბაშვილების დავთარი), კრ.: მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისათვის, ნ. 35, თბ., 1965.

- შ. მესხია, 1983 - შ. მესხია, საისტორიო ძიებანი, II, 1983.
 მ. პაპაშვილი, 1995 - მ. პაპაშვილი, საქართველო-რომის ურთიერთობა, თბ., 1995.
 მ. სამსონაძე, 1980 - მ. სამსონაძე, სოციალურ-ეკონომიკური ვითარება XIXს. I მესამედის საქართველოში, თბ., 1980.
 ნ. ქოიავა, 1963 - ნ. ქოიავა, ფულის მიმოქცევა, კრედიტი და ფინანსები XVIIIს. ქართლ-კახეთში, თბ., 1963.

RUSUDAN KASHIA

ON ONE ASPECT OF CATHOLIC MISSIONS' ACTIVITIES IN GEORGIA IN THE 18TH CENTURY

In the 18th century Vatican launched a wide missionary activities in the Near East. Catholic missionaries appeared in Georgia as well in the 18th c. and established churches in Tbilisi, Gori and in Kutaisi.

The present paper discusses only one aspect of the many years of work of missionaries in Georgia. Namely, it deals with the economic issues. Catholic churches in Georgia gave loans for the purpose of increasing their income. They also bought shops and other businesses.

A part of researchers of the Catholic mission of the period (e.g. M.Papashvili) consider, that Catholic missions didn't take part in monetary-commercial relations. However, the other part of researchers (V.Gabashvili, D.Megreladze) think the opposite. They maintain that the Catholic church, apart from the political interests, had economic perspectives in Near East.

The documents given in this article clearly shows us the Catholic missions participation in country's economic work.

In Iran and Georgia Catholic Church was granted immunity but the Armenian patriarch and Armenian merchants persecuted and oppressed the Catholics. V.Gabashvili thinks that anti-catholic sentiments of the Armenian Church was conditioned by the fact that the Catholic missions vied the Tbilisi merchants of the Armenian ethnoses.

The record book of "Julabashvilis," Gori merchant family, provides interesting documents about the Catholics living in the family of Julabashvilis in the 20s of the 18th c.

Studying the historical materials confirmed the facts of the Catholic Mission's participation in the processes that took the place in Georgia within the given period.